

ДИВИСЬ,
ЯК Я
МОЖУ!

ДИВІСЬ,
ЯК Я
МОЖУ!
ДРУГИЙ І ТРЕТІЙ РІК

На другому й третьому роках у дитини з'являється дедалі більше нових навичок. Цей путівник допоможе вам радіти кожному «мама» чи «дай» – і підкаже, що й коли спостерігати, аби не пропустити важливі етапи у розвитку.

Кожна дитина розвивається по-своєму: хтось говорить у 10 місяців, хтось ближче до двох років – і це нормально. Ми врахували цю унікальність, та все ж є навички, обов'язкові для певного віку.

Навички, яким вчиться дитина, поділені на 4 групи.

Ми позначили їх іконками:

моторні

соціальні
й емоційні

мовленнєві
й комунікаційні

сенсорні
й пізнавальні

Позначайте плюси́ком навички, які вже є у вашої дитини.

Деякі можуть з'являтися раніше, їх також позначте як +. Якщо біля якихось не стоїть плюси́к, це не означає, що у дитини є труднощі. Просто зверніть на це увагу та обговоріть із лікаркою-педіатром.

Перевірте червоні прапорці. Якщо помічаєте щось із цього в дитини, не відкладайте та зверніться до лікарки-педіатра. Особливо, якщо дитина перестала робити те, що вже вміла. За потреби лікарка-педіатр вас направить, або ви можете самі звернутися до профільного закладу чи спеціаліста/-ки (невролога/-ині, логопеда/-ині тощо). Завдання спеціалістів – не ставити діагнози, а зрозуміти причини можливої затримки розвитку. А ваше завдання як батьків – знати, як підтримувати дитину, не порівнювати з іншими дітьми та допомагати їй розвиватися гармонійно.

ВІД «АГУ!» ДО «ОГО!»

ЗМІСТ

1 рік 3 місяці	6
1 рік 6 місяців	8
Червоні прапорці у 1 рік 6 місяців	10
1 рік 9 місяців	12
2 роки	14
Червоні прапорці у 2 роки	16
2 роки 3 місяці	18
2 роки 6 місяців	20
Червоні прапорці у 2 роки 6 місяців	23
2 роки 9 місяців	24
3 роки	26
Червоні прапорці у 3 роки	28

НЕ ЗАБУВАЙТЕ
РАДІТИ НАВІТЬ
НАЙМЕНШИМ
ДОСЯГНЕННЯМ.
НЕ ТІЛЬКИ ДИТЯЧИМ,
А Й СВОЇМ

ДИТИНІ 1 РІК 3 МІСЯЦІ

1/2

ЩО ДИТИНА ВМІЄ

+

Підтягується, щоб стояти; любить стояти

Іде, тримаючись за руку

Перегортає сторінки картонної книги з картинками

Малює крапки чи короткі штрихи на папері

Дістає предмети з коробки та кладе назад

Активно говорить від 2-3 до 10-15 простих слів (як-от «пи» – пити, «ка» – собака, звуки тварин)

Висловлює бажання певними звуками, як-от «е!»

Гукає маму, тата

Виконує прохання «йди сюди» або «дай мені»

Усвідомлено каже «ні», коли хоче заперечити

ДИТИНІ 1 РІК 3 МІСЯЦІ

2/2

ЩО ДИТИНА ВМІЄ

+

Імітує прості жести, які показує дорослий (плескає в долоні, дає п'ять)

Погладжує ляльку чи іншу улюблену іграшку

На прохання дорослого котить йому м'яч, стежить поглядом за м'ячем, що котиться

Шукає предмет, з яким щойно гралася, якщо попросити

Приносить на прохання знайомі предмети (як-от «принеси кубик», «дай мамі чашку»)

Коли одягають, намагається допомогти

Грається з іграшками по-різному (як-от катає на коліщатах, тягне за мотузку)

Самостійно знімає розстібнуте взуття, приносить своє взуття

Жує та ковтає тверду їжу

ДИТИНІ 1 РІК 6 МІСЯЦІВ

1/2

ЩО ДИТИНА ВМІЄ

+

Впевнено самостійно ходить

Може йти, тримаючи в руках іграшку

Присідає та встає без опори

Залізає та злізає з високого стільця,
дивана чи ліжка

Правильно показує чи спрямовує погляд
на кілька частин свого тіла

Наспіває разом із кимось дитячі пісеньки;
повторює прості рухи;
розуміє, коли звучить музика

Розуміє значення дієслів (як-от іди,
встань, пішли їсти, пий, пішли спати)

ДИТИНІ 1 РІК 6 МІСЯЦІВ

2/2

ЩО ДИТИНА ВМІЄ

+

Наслідує дії дорослого (як-от витирання пилу або підмітання)

Допомагає збирати іграшки

Приходить до дорослого, що кличе з іншої кімнати

Показує свою іграшку, якщо її попросити

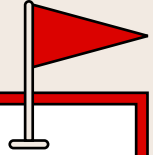
Вказує на предмет пальцем, коли хоче показати щось дорослому

Будує вежу з 2-3 кубиків

Самостійно тримає чашку, коли п'є

Пробує їсти ложкою

Червоні прапорці у 1 рік 6 місяців

- Не стоїть самостійно, не ходить
- Не грає в найпростіші ігри (як-от «ти де?»), не котить м'яча
- Не цікавиться новими людьми, речами, подіями
- Не імітує звуки тварин
- Не реагує на знайомі обличчя
- Не реагує на своє ім'я
- Не їсть самостійно (навіть руками), не їсть тверду їжу
- Не вказує пальцем на предмети, коли її просять
- Не дивиться в очі дорослому, уникає контакту з людьми
- Втрачає навички, які мала раніше

*Зверніть увагу на червоні прапорці.
Але не хвилюйтеся, якщо помітите якийсь
із них у дитини. З усім можна впоратися,
якщо одразу звернутися до лікарки-педіатра.*

**ВДЯГНУТИ
НА СЕБЕ КОСТЮМ
НЕЙМОВІРНОЇ ЖІНКИ
ХОЧА Б ГОДИНУ
НА ТИЖДЕНЬ
НЕ МЕНШ ВАЖЛИВО,
НІЖ ВДЯГАТИ ДИТИНУ
ПО ПОГОДІ ЩОДНЯ**

ДИТИНІ 1 РІК 9 МІСЯЦІВ

1/2

ЩО ДИТИНА ВМІЄ

+

Малює каракулі, тримає олівець кулаком

Піднімається сходами з підтримкою

Переступає невеликі перешкоди

Вставляє шнурівку з наконечником в отвір

Активно промовляє до 30-40 слів

Правильно показує чи дивиться на різні частини тіла дорослих чи ляльки

Показує на знайомий предмет, коли її просять (як-от «де песик?»)

Висловлює бажання словами (як-от «дай», «ам-ам»)

Одне слово починає означати декілька понять (як-от «пі» – хочу пити, печиво, хочу в туалет)

ДИТИНІ 1 РІК 9 МІСЯЦІВ

2/2

ЩО ДИТИНА ВМІЄ

+

Підходить з книгою до дорослого, щоб разом гортати та переглядати картинки

Виконує прості хатні доручення (як-от допомагає накривати на стіл, розкладає шкарпетки в шухляді)

Вставляє менший стаканчик у більший

Миє руки під струменем води

Грається в піску з лопаткою та відерцем

ДИТИНІ 2 РОКИ

1/2

ЩО ДИТИНА ВМІЄ

+

Може буцнути м'яч ногою

Спускається сходами, ставлячи обидві ніжки по черзі на сходинку, та тримається рукою за поручень

Повторює знайоме слово, почуте в розмові

Активний словниковий запас – 100-300 слів, складається зі звуконаслідувань («бух», «гав», «му-му») і простих слів (мама, тато, киця, пити, дай)

Каже перші фрази з двох слів (як-от «мама дай», «тато відкрий», «киця їсть», «мама пішла»)

Знає і вимовляє своє ім'я

Вимовляє всі голосні звуки та більшість приголосних

ДИТИНІ 2 РОКИ

2/2

ЩО ДИТИНА ВМІЄ

+

Грає поруч із іншими дітьми

Активно наслідує дітей і дорослих

Вітається та прощається після нагадування

Самостійно з'їдає ложкою частину їжі з тарілки

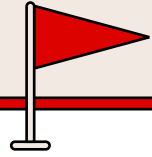
Кладе предмети на їхнє зображення (як-от фігурку корови на зображення корови)

Грається самостійно 5-10 хвилин

Розстібає блискавку на одязі

Зосереджується, коли чує музику, активно рухається під неї

Червоні прапорці у 2 роки

- Не реагує на прохання і сама не просить дорослого щось зробити
- Не цікавиться іграшками, іграми з іншими дітьми чи дорослими
- Грається іграшками не за призначенням, а переважно прагне їх впустити, кинути чи вдарити
- Не говорить простих слів
- Не намагається самостійно одягатися, вмиватися, їсти
- Не малює каракулі, не тримає олівець
- Обмежено або зовсім не дивиться в очі дорослим
- Втрачає навички, які мала раніше

Ви молодці, якщо помітили червоні прапорці – обговоріть їх із вашою лікаркою-педіатром.

ВТОМА

ТИМЧАСОВА,

А ЛЮБОВ —

НАЗАВЖДИ

ДИТИНІ 2 роки 3 місяці

1/2

що дитина вміє

+

Може стояти на одній нозі з підтримкою

Любить бігати, опановує різні гірки, гойдалки

Підстрибує один раз на місці, не падаючи

Активно вживає близько 300 слів

Добре розуміє, що їй кажуть, зокрема слова, що позначають приналежність («мамин», «бабусин») і властивості предметів («холодний», «великий»)

Запитує «що це?»

Повторює фрази за дорослими

ДИТИНІ 2 роки 3 місяці

2/2

що дитина вміє

+

Годує, укладає спати ляльку
чи м'яку іграшку

Пробує втішити, якщо хтось сумний

Витирає руки рушником

Знімає розстібнуту куртку

Вміє сортувати предмети, правильно
укладати сортери, пазли з двох частин

ДИТИНІ 2 РОКИ 6 МІСЯЦІВ

1/2

ЩО ДИТИНА ВМІЄ

+

Стрибає вперед, не падаючи

Нанизує на шнурівку дрібні намистини

Може стояти на одній нозі самостійно

Активно вживає до 500-600 слів

Використовує своє ім'я, коли говорить про себе

Вживає «він, вона, я, мені, ми»

Виконує прохання з двох частин (як-от «підніми іграшку та поклади на стіл»)

дитині 2 роки 6 місяців

2/2

що дитина вміє

+

Висловлює свої емоції чи стан:
«сміюся», «боюся», «змерзла»

Радіє, коли її хвалять

Власні почуття виявляє поглядом,
мімікою, жестами, виразними рухами
(сидить на підлозі, опустивши голову
й обійнявши коліна, якщо сумна)

Їсть із тарілки ложкою, забруднившись
зовсім трохи

Сортує предмети за величиною
(великий-маленький)

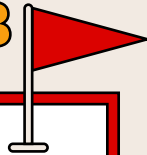
Самостійно взуває чоботи або черевички

Самостійно вдягає одяг без рукавів

ВИ ВСЕ
КОНТРОЛЮЄТЕ!

НАВІТЬ
ТОЙ ХЛІБ,
ЩО ВЖЕ ТРИ
ДНІ ЛЕЖИТЬ
У ТОСТЕРІ

Червоні прапорці у 2 роки 6 місяців

- Не може бігати, не стоїть навшпиньках, або більшість часу ходить саме навшпиньках
- Не може кинути м'яч
- Не говорить простими фразами
- Оточення не розуміє більшість того, що каже дитина
- Не хоче бути самотійною (одягатися, вмиватися)
- Зазвичай хоче гратися наодинці
- Мало зважає на безпеку або не розуміє небезпеки
- Любить гратися з іграшками за однаковим сценарієм
- Засмучується від найменших змін у повсякденному побуті (наприклад, перед сном одягли іншу піжаму)
- Любить ходити у визначені місця лише одним маршрутом
- Втрачає навички, які мала раніше

ДИТИНІ 2 роки 9 місяців

1/2

ЩО ДИТИНА ВМІЄ

+

Самостійно піднімається та спускається сходами, тримаючись однією рукою за поручень

Розриває папір, тягнучи руками в протилежні боки

Вдає, наче «пише» (наприклад, каракулі можуть нагадувати букви чи цифри)

Розуміє значення «на, під, біля, за, між»

Розуміє різницю між одніною і множиною (як-от виконує прохання «дай мені машинку/машинки»)

Активно розмовляє під час гри з кимось чи наодинці

Знає напам'ять 2-3 вірші чи пісні

ДИТИНІ 2 роки 9 місяців

2/2

ЩО ДИТИНА ВМІЄ

+

Говорить про себе «я» (як-от «я хочу»)

Наслідує ігрові дії дорослих
(ходить, як ведмідь; танцює, як мама)

Самостійно миє руки з милом
та витирає їх

Будує конструкцію з трьох кубиків,
повторюючи за дорослим

Складає пазли з 3-4 частин

Сортує предмети за розміром і кольором

ДИТИНІ 3 РОКИ

1/2

ЩО ДИТИНА ВМІЄ

+

Ловить м'яч із 2 метрів

Спускається/піднімається сходами,
не тримаючись за поручень

Самостійно розкочує пластилін,
формує з нього валик

Малює коло

Дострибує до предмета, який вище
піднятих рук

Промовляє фрази з 3-4 слів

Активно вживає 1000-1500 слів

Розуміє та каже, для чого предмети
побуту («Що ти робиш ложкою? – їм»)

Використовує «два», коли каже
про декілька предметів, вживає «щоб»,
«якщо», «тому що»

ДИТИНІ 3 РОКИ

2/2

ЩО ДИТИНА ВМІЄ

+

Дотримується правил гри, чекає своєї черги (наприклад, «один раз я – один раз ти»)

Грає з реальними предметами за їхнім призначенням (як-от дає ляльці пити з чашки)

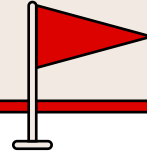
Самостійно розстібає великі гудзики

Складає квадрат із чотирьох кубиків за прикладом

Розпізнає та називає побутові (їжа, одяг, іграшки) та тематичні (тварини, транспорт) предмети і зображення

Здебільшого залишається сухою упродовж дня

Червоні прапорці у 3 роки

- Бігає повільно, незграбно, рухи нескоординовані
- Не може підніматися та спускатися сходами без підтримки
- Не може вдарити ногою або кинути руками м'яч
- Не стрибає на двох ногах одночасно
- Самостійно не вдягається, не вмивається, не їсть ложкою
- Не говорить простими фразами з 2-3 слів, або говорить зовсім незрозуміло
- Не цікавиться іграми з дорослими й однолітками
- Не грається в прості рольові ігри (як-от не бере іграшку, не годує її, не вкладає спати)
- Не реагує на прохання дорослого
- Втрачає навички, які мала раніше

Не бійтеся звернутися до лікарки-педіатра. Ви впораєтесь!

ПИЛ
ЛЕЖИТЬ —
І ВИ ПОЛЕЖТЕ!
ВІДПОЧИТИ
З ДИТИНОЮ —
ЦЕ

Над путівником працювала експертна команда:

АЛЬОНА КОРОЛЬ

Авторка путівника. PhD, голова ГО «ЛогоКлуб», засновниця та керівниця Логопедичного центру «ЛогоКлуб», доцентка Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського, логопедія, спеціальна психологиня, головна експертка з особливих потреб дітей проєкту «КРИЦЯ: Підтримка відновлення Криворіжжя».

НАТАЛІЯ ШЕЛЕСТЮК

Психологиня, корекційна педагогиня, поведінкова консультантка, фахівчиня з раннього втручання, наукова співробітниця (методи навчання) в галузі психології у ГО «ЛогоКлуб».

ІННА ГОРБЕНКО

Кандидатка педагогічних наук, практична психологиня, співзасновниця приватного закладу дошкільної освіти «Сад можливостей «Щастя Кідс».

МАРІЯ ШЕМЕТ-ІВАНОВА

Лікарка-педіатр із розвитку та поведінки, лікарка фізичної та реабілітаційної медицини, тренерка UNICEF.

Цей путівник з розвитку дитини розробили експерти/-ки Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» у межах проекту «КРИЦЯ: Підтримка відновлення Криворіжжя», що реалізується спільно PROMAN та агенцією розвитку LuxDev (Люксембург) за фінансування Великого Герцогства Люксембург.

Зміст путівника є виключною відповідальністю Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» і жодним чином не відображає погляди Проєкту.

Дизайн і креативна ідея – [isdgroup].

ДИВІЙСЬ,
ЯК Я
МОЖУ!

The text is rendered in a bold, yellow, sans-serif font with a black outline. It is arranged in three lines. The first line contains 'ДИВІЙСЬ,', the second line contains 'ЯК Я', and the third line contains 'МОЖУ!'. Several yellow dots are scattered around the text, including one above the 'І' in 'ДИВІЙСЬ', one above the 'І' in 'ЯК Я', one above the 'У' in 'МОЖУ!', and a vertical cluster of three dots to the left of the first line.